

SINIRLAR VE GÖÇMENLER: BULGARİSTAN-TÜRKİYE SINIRLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ebru DALĞAKIRAN*

GİRİŞ

Devletlerin egemenlik alanlarının en temel göstergesi olan sınırlar, mümkün olduğunca geçirgen olmayacak şekilde inşa edilirler. Çünkü, her egemen ulus devlet, kendi topraklarına kimlerin, nelerin, hangi koşullarda, nerelerden girip giremeyeceğini belirleme hakkına sahiptir. Ancak, özellikle yirminci yüzyılda bölgesel iş birliklerinin oluşturulmaya başlanması ile birlikte sınırlar malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımına açılmış, böylece daha geçirgen hale gelmiştir. Bu durum özellikle neoliberaler tarafından “sınırsız dünya” kavramının sıklıkla kullanılmasına neden olmuştur.

Avrupa bütünleşmesi kapsamında oluşturulan Schengen alanında serbest dolaşımın sağlanması “sınırsız dünya” tartışmalarını Avrupa Birliği (AB) eksenine de taşımıştır. Ne yazık ki içteki sınırsız dünyaya ulaşmak için öncelikle dış sınırlardan “Kale Avrupa”sına giriş yapılabilmesi gerekmektedir.

Özellikle, 11 Eylül saldırıları ile Amerika’da başlayan Avrupa’da Londra ve Madrid metrolarında devam eden patlamalarla, 2015’te Charlie Hebdo saldırıları ile Avrupa’da tekrar yükselen terörizm korkusu, sınır ve sınır güvenliği konularının daha önem kazanmasına, “sınırsız dünya” tartışmalarına karşı güvenlik merkezli sınır politikalarının tartışılmasına sebep olmuştur. Terörizm korkusunun özellikle göçmen kesimlere yüklenmesi ile birlikte de göç konusu iç-dış güvenliğin kesiştiği noktada yer almaya başlamıştır. Ayrıca, Bigo’nun (2002) belirttiği gibi iç-dış güvenliğin göç yönetimi konusunda birleşmesi geleneksel sınır ve göç algısını dönüştürmeye

* Marmara Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, e-posta: ebru.dalgakiran@marmara.edu.tr.

başlamıştır. Sınır yönetimi politikaları birer tehdit olarak görülen yabancılara karşı şiddet kullanımını normalleştiren bir süreç haline dönüşmüştür. Katı vize uygulamalarının yanı sıra sınırlara örülen duvarlar, elektrikli teller, gelişmiş kamera sistemleri, verilerin elektronik olarak sınır kolluk kuvvetleri arasında paylaşılması istenmeyen yabancılara ülke topraklarına girişini engellemeye yönelik kullanılan “modern” araçlar ile geleneksel sınır kontrolleri yerini modern ya da “akıllı” sınırlara bırakmıştır (Baklacioğlu, 2014, s.2). Ancak, sınır ve göç arasındaki temel ilişki yani göçü kısıtlamaya yönelik sınırların araçsallaştırılması mantığı değişmemiştir. Brown’un belirttiği gibi, sınırlara duvarların ve dikenli tellerin inşa edilmesi genelde devleti düşman olarak gördüğü devletin ordulardan korumaya ve onları ulusal topraklarından uzak tutmaya atfedilse de, gerçekte olan duvarların artık devlet dışı aktörler olarak kabul edilen göçmenler gibi ulus-aşırı aktörleri sınırın dışarısında tutmak için inşa edilmiş olmasıdır. Sınırlarda bariyer görevi gören duvarlar ve dikenli teller, ulusları aşan insan hareketliliklerini engellemeye yönelik olarak tasarlanmıştır (Brown, 2011, s.25-26).

Bu bağlamda, bu çalışma, Bulgaristan-Türkiye sınırları özelinde uygulanan sınır politikalarını ve bu politikaların hangi göçmenleri, hangi araçlar ile engellediğini ve tüm bunların zaman içerisindeki değişimini incelemektedir. Bu inceleme, Soğuk Savaş dönemi ile sınırın AB dış sınırları haline geldiği dönemin karşılaştırılması ile yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Soğuk Savaş dönemindeki Bulgaristan-Türkiye ilişkileri göz önüne alınarak siyasi sınırların betimlemesi yapılmış ve o dönemde sınırdan geçmesi istenmeyenlerin kimler olduğu sorusu cevaplanmıştır. İkinci bölümde ise sınırın AB dış sınırları haline gelmesi ile değişen sınır rejiminin kimleri, nasıl engellemeye yönelik olduğu gösterilmiştir. Çalışmanın vardığı sonuç, değişen sınır rejimi ile birlikte sınırın artık ideolojik farklılıklar sebebiyle tehdit unsuru olan komşu ülkenin vatandaşlarına, azınlıklara ya da içerideki rejim karşıtlarına karşı değil, onun yerine ulus-aşan düzensiz göçmenlere karşı kalınlaştırılması olmuştur.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE BULGARİSTAN-TÜRKİYE SINIRI VE ZORUNLU GÖÇLER

Türkiye-Bulgaristan arasındaki siyasi sınırlar, 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile bugünkü halini almıştır. Lozan görüşmelerine ilgili konuların görüşmeleri sırasında Türk Heyeti’nin daveti ile Bulgaristan da

katılmıştır. Türk heyetinin daveti üzerine ilgili konularda görüşmelere dahil olan Bulgaristan, Lozan Antlaşması'nın "Boğazlar"ın Tabi Olacağı Usule Dair Mukavelename" ile "Trakya Hududuna Dair Mukavelename"sine taraf olarak bugünkü 269 kilometre uzunluğundaki sınır ve azınlıkların statüleri belirlenmiştir (Bıçaklı, 2016, s.127).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde iki ülke arasında iyi ilişkiler geliştirilmeye çalışılmış, imzalanan ikili anlaşmalar çerçevesinde iki ülke arasında gönüllü göçlere izin verilmiştir (Boyar, 2010). Ancak, 1946'ta Bulgaristan'da krallık kaldırılarak Cumhuriyet ilan edilmiş; kurucu meclis seçimlerinde çoğunluğu sosyalistler kazanmış ve 1947 senesinin sonuna kadar tüm muhalifler tasfiye edilmiş ve sosyalist rejim Bulgaristan'ın siyasi hayatına yerleşmiştir (Bıçaklı, 2016, s.174). Bulgaristan'da sosyalist rejime geçilmesi ile birlikte Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin seyri değişmeye başlamıştır; ancak, yaşanan tüm krizlere rağmen iki ülke iyi diplomatik ilişkiler kurma çabası ile hareket etmişler ve Soğuk Savaş'ın farklı ideolojilerinin birer parçası olsalar bile ilişkileri örnek olarak değerlendirilmiştir (Baeva, 2010, s.75).

Bulgaristan-Türkiye ilişkilerinin, sınır rejimini nasıl şekillendirdiği ilişkilerin genel yapısı ile oldukça bağlantılıdır. Baeva, Soğuk Savaş döneminde Türkiye-Bulgaristan ilişkilerini asimetrik olarak kavramsallaştırmaktadır ve ilişkilerdeki asimetrisinin nedenlerini üç unsur ile açıklamaktadır: i) Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra kurulmuştur ve Bulgarlar yaklaşık beş yüz sene Osmanlı hakimiyeti altında yönetilmişlerdir. Bu geçmişten gelen yöneten ve yönetilen olma durumu zaman zaman iki ülkenin dış politikalarında uyguladıkları politikaların bu ekseninde algılanmasına neden olmaktadır. ii) Türkiye geniş coğrafi alanıyla ve sahip olduğu askeri kapasitesi ile bölgesel bir güçtür; ancak, Bulgaristan gerek coğrafi alanı gerekse askeri kapasitesi ile orta-ölçekli bir Balkan ülkesidir. iii) Türkiye'nin nüfusu Soğuk Savaş döneminde yaklaşık 50 milyon civarlarındayken Bulgaristan'ın nüfusu 10 milyon civarındadır ve Türkiye'nin nüfus artış oranı pozitifken, Bulgaristan'ın nüfus artış oranı gerek doğum oranlarının azalması gerekse göçler ile azalma eğilimi göstermektedir. Bu nedenler, Bulgaristan'ın çoğu zaman Türkiye'ye şüphe ile yaklaşmasına sebep olmaktadır (Baeva, 2010, s.71-2).

İki ülke arasındaki diplomasi her daim sürdürülse de Bulgaristan-Türkiye sınırı elli yıl boyunca Soğuk Savaş'ın sertliğinin ve kapalılığının sembolü

olmuştur. Çünkü iki ulus-devlet arasındaki sınır, Doğu Bloğu'unun Bulgaristan'ına karşı Batı Bloğu'unun Türkiye'sinin ayrıldığı bir hattın temsilidir.¹ Kassabova, ormanlar ile kaplı olan bu sınır hattını o dönem Avrupa'nın ortasından geçen duvara benzetmektedir (Kassabova, 2020).

Soğuk Savaş döneminde Bulgaristan'ın o dönemki rejiminin sınır oluşturma pratiklerinin izini, Kapka Kassabova'nın Türkiye-Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarındaki insan hikayelerini konu alan *Sınır: Avrupa'nın Kıyısına Yolculuk* adlı kitabından detaylıca sürmek mümkündür. Soğuk Savaş döneminde Bulgaristan'ın Türkiye ile olan sınır hattına yakın olan köyleri askeri bölge olarak ilan edilmiştir ve sınır köylerinde yaşayan halk ülkenin kuzeyine göç ettirilerek sınır bölgesindeki köyler boşaltılmıştır. Sınır bölgesinde yaşayanların, kendi bahçelerine, tarlalarına girebilmek için İçişleri Bakanlığı'ndan özel bir izin almaları gerekiyordu. Dışarıya kapalı sosyalist rejimin sınırları, elektrikli dikenli telden bir duvar ile korunmaktadır. Askerler tarafından sınıra "ölüm hattı" adı verilmiştir ve bu hattı geçmeye çalışanları engellemek için yapılan her şey mubahtır. Rejimin sınırdaki en büyük temsilcisi kuşkusuz sınırın güvenliğinden sorumlu olan askerlerdir. Ancak, sınıra yakın bölgelerde yaşayanlar da ister gönüllü ister gönülsüz sınırı korumakla yükümlüdürler. Tel örgünün etrafında 6-7 metre genişliğinde iz tarlaları vardır (Acar, 2015). İz tarlalarını tırmıkla sürme görevi genellikle çocuklara aitti. Amaç, çocukların sınırı koruduklarını algılamaları ve sınırı geçmeye çalışan gördüklerinde ihbar etmelerini sağlamaktır. İz tarlalarını mayınlı alanlar takip etmekteydi. Sosyalist rejimin ölüm hattının var oluş amacı, hem dıştaki düşmanların ülkeye girmesini hem de içteki düşmanların yani rejim karşıtlarının dışarıya çıkmasını önlemektir.

Sınırın Türkiye tarafında ise belli aralıklar ile inşa edilmiş gözetleme kuleleri vardı. Sınır karakolundaki askerler devriye gezerek sınırı korumakla yükümlüydüler. Ancak, Acar'ın (2015) belirttiği gibi aldıkları tedbirler ile sınırın asıl koruyucusu Bulgaristan gibi gözükmemektedir.

Soğuk Savaş zamanında bu sınırın işlevi tam olarak bir bariyer görevi görmesidir. Sınır oluşturma sürecinin en temel aktörlerinin sınır güvenliğinden

¹ Örneğin 7 Mart 1947 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberine göre Bulgaristan, Moskova Konferansı'nın hazırlıkları sırasında Türkiye ile olan sınırlarını kapatmıştır; ancak, Bulgaristan rejimi ile iletişim doğrudan sağlanamadığından sınırın fiilen kapatıldığı, Bulgaristan'a gitmek isteyen yolculara vize verilmemesinden anlaşılmaktadır.

sorumlu olan askerler ve onlara yardımcı olan bölge sakinleri olduğu anlaşılmaktadır. Aslında ulusal sınırların dikenli tel ya da duvarlar ile çevrilerek giriş çıkışların engellenmesi, “tehdit” olarak belirlenen bazı ülke vatandaşlarını ülkeye almama gibi önlemler o döneme ya da Bulgaristan rejimine özel değildi. Ancak, tıpkı her sınırda olduğu gibi sınır pratiklerinin tipik bir örneği idi.

1950-51 senelerinde Bulgaristan, Türkiye ile olan sınırlarını Türkler ile birlikte Romanlar ve Pomak Türklerinin geçmeleri için açmıştır ve toplamda 154.393 göçmen Bulgaristan'ın sınırlarından Türkiye'ye gelmiştir (Kâmil, 2016, s.32). Ancak, bu göç ile birlikte göç eden grupların aile birliği bozulmuş ve bazı aile üyeleri Bulgaristan'da kalmıştır. Aile birleşmesi hedefi ile 1968 yılında Bulgaristan ve Türkiye arasında bir Göç Anlaşması² imzalanmış ve anlaşma 1969'da uygulanmaya başlamıştır. 1978'e kadar devam eden bu anlaşma kapsamında Bulgaristan sınırlarından Türkiye'ye 130 bin göçmenin daha geçmesine izin verilmiştir (Kâmil, 2016, s.32). Ancak, Soğuk Savaş dönemindeki en büyük göç dalgası 1989 yazında gerçekleşmiştir. Bulgaristan Komünist Partisi'nin 1980'lerin ortalarından itibaren sistematik olarak uyguladığı tek bir millettten oluşan sosyalist bir toplum inşa etmeye yönelik asimilasyon politikaları 1989 yılının yazında 311.862 göçmenin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur (Kâmil, 2016, s.33).

Bu göçler sırasında Türkiye de sınırlarında açık kapı politikası uygulamamıştır. Göçmenlerin karşısına kâğıttan duvar olan vizeyi çıkartmıştır. Örneğin, 1950 senesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gönderilen bir grup Türk azınlık vizeleri olmadığı için Türkiye sınırından içeri alınmamıştır. Bunun üzerine yayınlanan bir haberde dönemin İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu Türkiye'nin sınırlarının da geçirgen olmadığını yapmış olduğu şu açıklama ile belirtmiştir:

Vizesiz bir kafiye huduttan içeri vermek için bir teşebbüs yapılmıştı. Fakat kabul etmedik. [...] Bilindiği gibi bir memleket hududundan ister seyyah ister göçmen, ister yolcu olarak girmek için değişmiyen bir umumi

² Bu anlaşma ile göçler için yıllık 10-15 binlik bir kota konulmuştur. Ayrıca, bu anlaşmadan sonra Bulgar sosyalist partisi Türkleri Bulgaristan'daki sosyalist yaşamın Türkiye'deki kapitalist yaşamdan daha iyi olduğuna dair göç etmelerini engellemeye yönelik propaganda kampanyası başlatmıştır. Bkz. Baeva, Bulgarian-Turkish Relations in the Context of Bulgaria's Balkan Policy in the 1960s-70s.

kaide vardır. Bu da vizedir. Irkdaşlarımızın memleketimize kabulü hususunda tatbik ettiğimiz prensib de vizeli pasaport usulüdür (Cumhuriyet, 1950).

Soğuk Savaş dönemi boyunca, sınır zorunlu göçmenler dışında başka gruplar için de kısmi bir geçirgenliğe sahipti. Özellikle Avrupa'ya ihracat yapan tırlar ve şoförleri, Batı Almanya'ya gidip gelen yabancı turistler ya da Batı Avrupa ülkelerine işçi anlaşmaları ile giden ve tatillerde memleketlerine dönen Türkler, sınırın her iki tarafı için geçilmesine izin verilen gruplarını oluşturmaktaydı.³

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Bulgaristan'ın sınırlar üzerinden birbirleri ile ilişkilencmeleri Doğu Blok'undan kaçmaya çalışan mülteciler, göçe mecbur bırakılan ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu azınlıklar üzerinden şekillenmektedir. Ayrıca sınır, turistler, Batı Avrupa'da çalışmaya gidip gelen Türkler, tır şoförleri gibi gruplar için de nispeten geçirgendir.

AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ SINIRLARI OLARAK BULGARİSTAN-TÜRKİYE SINIRI VE ULUS-AŞAN GÖÇMENLER

Türkiye-Bulgaristan sınırı, Türkiye ve AB arasındaki sınır olarak literatürde Türkiye-Yunanistan sınırı kadar ele alınmamıştır. Ancak, Türkiye'nin AB'ye açılan kapısı olan Kapıkule ve karşısındaki Bulgaristan'ın Asya'ya açılan kapısı Kapitan Andreevo Avrupa'daki en yoğun geçişe sahip kara sınırlarından birisidir (Sert, 2012, s.127).

Değişen sınır rejiminin etkilerini anlayabilmek için öncelikle AB'nin sınır güvenliği ve göç politikalarındaki temel değişimlere kısaca değinmek gerekmektedir. AB Schengen müktesebatı 1999 Amsterdam Antlaşması ile birlikte uygulanmaya başlamış, 2006'da ise Schengen Sınırları Kanunu oluşturulmuştur. 2004 yılında ise AB'nin dış sınırlarındaki güvenliği sağlamak amacı ile "Avrupa Birliği Üye Devletlerinin Dış Sınırlarında Operasyonel

³ Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış olan bir habere göre Bulgaristan sınırının her ne kadar bu gruplar için geçirgen olsa da bu grupların zaman zaman geçişlerini Bulgaristan ile sınır kapısı olan Kapıkule'den yapmaktan ziyade Yunanistan ile sınır kapısı olan İpsala'dan yapmayı tercih etmektedir. Çünkü Bulgaristan'dan rahatça geçemedikleri, istedikleri yerlerde mola veremedikleri ve Bulgar trafik polisleri tarafından sık sık ceza kesilmektedir. Bkz. Füsün Özbilgen, "Bulgaristan'ı bırak, Yunanistan'dan geç", *Cumhuriyet*, 19 Haziran, 1985.

İşbirliğinin Yürütülmesi için Avrupa Ajansı" (Frontex)⁴ kurulmuştur. Böylece, AB'nin dış sınırları ulus-aşan göçmenlere karşı sadece ulus-devlet sınırları olmanın ötesine geçmiştir.

Avrupa'nın güneydoğusu olarak tanımlanan bölgede bugün Yunanistan ve Bulgaristan'ın siyasi sınırları iki ülkenin AB üyeliği sebebiyle ortadan kalkmış durumdadır. Türkiye-Bulgaristan sınırı ise Bulgaristan'ın 2007'de AB üyesi olmasıyla AB dış sınırı haline gelmiştir. Bulgaristan, AB üyesi olmasına rağmen hala Schengen'e dahil değildir; ancak, Schengen bölgesine dahil olabilmek için yükümlülüklerini yerine getirmektedir.⁵

Bulgaristan-Türkiye sınırı, Soğuk Savaş dönemindeki kadar sert ve kapalı değildir, ama sınırdaki o dönemdekinden daha farklı bir sertlik, sıkılık söz konusudur. AB'nin günden güne sıkılaştırdığı ve göç yönetiminin sorumluluğunu büyük ölçüde üçüncü ülkelere yüklediği dışsallaştırma yaklaşımı kapsamında aday ülke Türkiye, bir geçiş ülkesi (transit ülke) olarak

⁴ Frontex'in kuruluş amacı, görev ve yetkileri 2007/2004 sayılı Tüzük ile belirlenmiştir. Ancak, Frontex'in görev ve yetkileri göç ve sınır güvenliği alanlarında yaşanan gelişmelere paralel olarak zaman içerisinde değiştirilmiş ve genişletilmiştir. İlk değişiklik, 2007 yılında Acil Sınır Müdahale Ekipleri'nin oluşturulması olmuştur. Bu değişikliği 2011 yılındaki "dış sınırların entegre yönetiminin iyileştirilmesi ve üye devlet sınır kontrol otoriteleri arasındaki işbirliğinin artırılması ve deniz sınırlarında gözetimin artırılması" takip etmiştir. 2015 yılında yaşanan göç krizi tartışmaları neticesinde 2016/1624 sayılı "Avrupa Sınır ve Kıyı Güvenliği Tüzüğü" ile Frontex'i kuran, görev ve yetkilerinde değişiklik öngören diğer tüzükler yürürlükten kaldırılmış; kurumun adı "Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı" olarak değiştirilmiştir. Bkz. A. Aslı Bilgin, "Göçmenlere Yönelik Deniz Operasyonlarında Frontex'in Müdahale Yetkisinin Uluslararası Hukuk Kapsamında Değerlendirilmesi", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, No. 2 (2017): 59-60.

⁵ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Bulgaristan ziyaretlerinde Bulgaristan vizesi almak mecburiyetindedir ve Bulgaristan vizesi alanlar diğer Schengen ülkelerine bu vize ile giriş yapamazlar. Türkiye'den çok girişli Schengen vizesi alanlar Bulgaristan'a gidebilir ve 90 güne kadar Bulgaristan'da ikamet edebilirler. Schengen vize rejiminin kuralları gereğince Schengen vizesini ilk defa kullananlar için vizenin alındığı ülkeden seyahate başlama zorunluluğu vardır.

konumlandırılmaktadır.⁶ Böylece, AB'nin dış sınırlarını istemeyen geçişlere karşı koruma görevi öncelikle Türkiye'nin sorumluluğu haline gelmiştir.

Bulgaristan'dan geçişler Yunanistan ile kıyaslandığında daha azdır. Ancak, 2007'de AB üyesi olmasıyla birlikte Bulgaristan sınırlarından geçmeye çalışan düzensiz göçmenlerin sayısı nispeten az olsa da artmaya başlamıştır. Sınırlardan geçmeye çalışan düzensiz göçmenlerin sayısı 2006'da 97 iken 2007'de bu sayı 767'ye yükselmiştir (Sert, 2012, s.128).

Özellikle son on senedir artan savaşlar, ekonomik sorunlar ve insan hakları ihlalleri gibi sebepler ile ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan başta Suriyeliler olmak üzere, Iraklılar, Afganlılar, Sudanlılar kendilerini güvende hissettikleri yeni hayatlarını kurma umutları ile AB ülkelerine ulaşmak için Türkiye-Bulgaristan sınırını geçmeye çalışmaktadır. Sınırı geçmesi istenmeyen göçmenler artık farklıdır. İki ülke ile herhangi bir bağı olmayan, farklı kıtalarda doğup yaşamlarını Avrupa'da devam ettirmek isteyen, sürekli bir yerden başka bir yere varmak amacıyla hareketlilik içinde olan ve iki tarafın da istemediği düzensiz göçmenlerdir. Yunanistan sınırını geçmeye çalışanların sayısı ile karşılaştırıldığında sayıları hâlâ azdır. Ona rağmen alınan sınır güvenliği tedbirleri üst düzeydedir. Bu nedenle göçmenlerin geçişleri bu sınırdan da gitgide zorlaşmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün 2015 yılında yayınlanan raporuna göre, 2010 yılına kadar Türkiye üzerinden AB'ye ulaşmaya çalışan göçmenler daha çok Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a geçmeye çalışırken, bu rota zaman içerisinde kara sınırları olan Meriç bölgesine kaymıştır. Göçmenlerin rotasının değişmesinin iki temel sebebi vardır. Bunlardan ilki Yunanistan'ın Frontex desteği ile Ege Denizi'nde sahil güvenlik önlemlerini arttırması; ikincisi ise

⁶ Türkiye, coğrafi konumu itibarı ile birden fazla bölgenin güvenlik politikalarının etkilendiği bir bölge içerisindedir. Bir taraftan karmaşık Ortadoğu coğrafyasının gelişmelerinden etkilenmekteyken diğer taraftan üyesi olmak istediği AB mevzuatına ve düzenlemelerine uyum sağlamaya çalışmaktadır. Hem aday hem sınır komşusu hem de son birkaç senede sayıları artan göçmen akımlarının transit göç rotası üzerindeki bir ülke olan Türkiye, AB içerisindeki uluslararası göç ve sınır güvenliği tartışmalarının başat aktörlerinden biri haline gelmiştir. Baklacioğlu'nun da belirttiği gibi, küreselleşmenin bir sonucu olarak artan insan hareketliliğini kontrol altına alma ve yönetme politikaları, sınırları ulusal bağımsızlık ile küresel hareketliliğin birbirleri ile çatışan taleplerinin pazarlığının yapıldığı yerler haline getirmiştir. Bkz. Baklacioğlu, Introduction.

Yunanistan'ın Türkiye ile olan kara sınır bölgesindeki antipersonel mayınları temizlemesini tamamlanmasıdır (Uluslararası Af Örgütü, 2015). Yunanistan-Türkiye arasındaki kara sınırlarında göçmen geçişlerinin artması üzerine bu sefer Yunan hükümeti 2012 yılında kara sınırındaki polis teşkilatına bağlı sınır muhafızlarının sayısını arttırmış (Kırbaki, 2012) ve geçişlerin yoğun olarak tespit edildiği Türkiye-Yunanistan arasındaki Pazarkule Sınır Kapısı'ndan Meriç Nehri'ne kadar olan kara sınırına 4 metre yüksekliğinde yaklaşık 10,5 kilometrekare uzunluğunda bir tel örgü çekmiştir (AlJazeera Türk, 2012).

Yunanistan'ın AB desteği ile önce deniz ve daha sonra kara sınırlarında göçmenlere karşı aldığı güvenlik tedbirleri göç rotasının Bulgaristan sınırına kaymasına neden olmuştur. Artan göçmen sayıları ile birlikte Bulgaristan hükümeti ilk olarak sınırdaki polis güçlerinin sayısını arttırmış, 2013 yılında 3 metre yüksekliğinde ve 33 kilometre uzunluğunda bir tel örgüyü Türkiye ile olan sınırlarına inşa etme kararı alarak sınır güvenliğine yönelik ilk tedbirlerini almıştır (Haber Türk, 2013).⁷ Bu tel örgü Temmuz 2014'te tamamlanmıştır; ancak 2015 yılında Bulgar hükümeti Türkiye ile olan kara sınırlarını daha güvenli hale getirebilmek için tel örgüyü sınır hattı boyunca uzatacağını duyurmuştur (Hürriyet, 2015). Bulgaristan-Türkiye sınırındaki 235 kilometrelik telden duvar inşası AB'nin fon destekleri ile 2017 ile tamamlanmış durumdadır (EU Agency for Fundamental Rights, 2020).

18 Mart 2016'da Türkiye ve AB arasında imzalanan mutabakat kapsamında Ege Denizi'nde uygulanan tedbirlerin geçişleri daha çok

⁷ Bulgaristan Türkiye ile olan kara sınırlarına dikenli tel çekilmesini aslında 2011 senesinde başka bir sebepten ötürü daha gündeme getirmiştir. Bulgaristan Tarım Bakanı Miroslav Naydenov'un Türkiye'yi ziyareti sırasında hayvanlardan bulaşıcı hastalıkların bulaşmasının önlenmesi için Türkiye ile olan sınıra tel örgü ile "sembolik bir duvarın" çekilmesinin gerekli olduğuna dair bir açıklamada bulunmuştur. Benzer bir sebepten ötürü Bulgaristan hükümeti 2018 yılında Romanya ile olan sınırına da 133 kilometre uzunluğunda tel örgü inşa etmiştir. Bulgaristan hükümetinin sınır bölgesindeki her türlü sorunun çözümüne sınırlara tel örgü çekme önerisi ile yaklaşması aslında Bulgaristan hükümetinin sınırlarını hala Soğuk Savaş zamanından kalma milli güvenlik eksenindeki bir bakış açısı ile kavramsallaştırdığını göstermektedir. Bkz. Dünya Gazetesi, "Türk-Bulgar sınırına tel örgü çekilecek", 10 Ocak, 2011, <https://www.dunya.com/gundem/turk-bulgar-sinirina-tel-orgu-cekilecek-haberi-136050>; Euronews, "Bulgaristan domuz gribinden korunmak için Romanya sınırına dikenli tel çekiyor", 26 Temmuz, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/07/26/bulgaristan-romanya-sinirina-dikenli-tel-cekiliyor>.

Bulgaristan kara sınırına kaydıracağı düşünülmekteydi. Ancak, Bulgaristan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda düzensiz geçişlerin bu mutabakattan sonra beklenilenin aksine azaldığı ve bu azalıştaki en büyük etkenin Türkiye'nin de sınır hattı boyunca daha sıkı önlemler alması olduğu belirtilmiştir (The Guardian, 2016 ve OdaTV, 2018). Nitekim Bulgaristan sınır geçişlerinin Yunanistan'a kıyasla daha az sayılarda olmasına rağmen Türkiye ile olan sınır hattını korumaya yönelik tedbirlerini gevşetmemektedir. Her ne kadar Bulgar siyasetçiler tarafından sınır tedbirlerinin istenmeyen göçmenlere karşı alındığı belirtilse de tedbirlerin sürekli olarak artırılması bu tedbirlerin aynı zamanda sınır komşusu Türkiye'ye karşı alındığı algısının oluşmasına neden olmaktadır.

18 Mart Mutabakatı'ndan beri sınırın Türkiye tarafı sınır güvenliğinden sorumlu asker tarafından düzensiz geçişleri engellemek için sıkı bir şekilde korunmaktaydı. Ancak, Suriye'nin kuzeyindeki İdlib'te yaşanan olaylarda Türk askerlerinin şehit olmasından sonra 28 Şubat 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Avrupa sınırlarından geçerek AB topraklarına ulaşmak isteyenlerin engellenmeyeceğinin açıklanması üzerine Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşamlarını sürdürmeye çalışan göçmenler ya kendi imkanlarıyla ya da sivil toplum örgütleri, belediyeler gibi kurumların sağladığı imkanlar ile Türkiye'nin AB ile sınır şehri olan Edirne'ye gelmişlerdir. Edirne, hem Yunanistan'a hem de Bulgaristan'a çıkış kapısı olan bir il olmasına rağmen AB topraklarına geçmek isteyen çoğu göçmen öncelikle Yunanistan ile sınır kapısı olan Pazarkule Sınır Kapısı civarına gelmiştir. Sınırları geçmek isteyen göçmenler Yunan sınır muhafızlarının yoğun biber gazlı, plastik bazen de gerçi mermi ile sert müdahalelerine maruz kalmıştır. Göçmenlerin çoğu sınırların aslında açılmadığını gördükten sonra geri dönmeye çalışmışlardır. Ancak, bazı göçmenler Avrupa'ya geçmek için şanslarını Bulgaristan sınırında denemişlerdir. Türkiye'nin açıklamasının ardından Bulgaristan yönetimi de sınır muhafızlarının sayısını arttırmış olmasından ötürü Bulgaristan sınırında gerginlikler yaşanmamıştır. Az sayıda kişinin geçmeye çalıştığı Bulgaristan sınırından da geçemeyince geri dönmek zorunda kalmışlardır. Diğer taraftan, Yunanistan hükümetinin istediği ile Bulgaristan baraj kapaklarını açmış ve Meriç nehrinin debisi yükselmesi ile Yunanistan'a Meriç üzerinden geçmeye çalışanları engellemeye çalışılmıştır (Kokkinidis, 2020). 2020 yılı boyunca 7349 göçmen Bulgaristan-Türkiye sınırını geçmeye çalışmıştır (Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Sınır Polisi Genel Müdürlüğü, 2020). Diğer taraftan, 2020 yılında AB dış sınırlarından girmeye çalışan göçmenlerin

sayısı COVID-19 pandemisi nedeni ile 2013 yılından beri kayıtlara geçen en düşük sayılar olduğu Frontex tarafından söylenmektedir (Frontex, 2021).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminden bu yana değişen sınır rejiminin kimleri içeride, kimleri dışarıda tutmayı amaçladığına odaklanarak değişen sınır rejimi ile birlikte sınırı aşmaya çalışan, sınırı zorlayan göçmenlerin de zaman içerisinde nasıl farklılaştığı, değiştiği Bulgaristan-Türkiye sınırı örneğinde incelenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı Bloğu'nu birbirinden ayıran bir hattı temsil eden bu sınır, sınır rejiminin AB'ye uyumlaştırılması ile AB ve -her ne kadar aday ülke olsa da- AB üyesi olmayan üçüncü ülkeyi ayıran bir hatta dönüşmüştür. Çalışmanın sonucu olarak i) Soğuk Savaş Dönemi'ndeki sınır politikaları rejim karşıtı olan ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye iltica etmeye çalışanlar ile Bulgaristan'daki Türk azınlığının hareketliliğini engellemeye yönelikken, ii) 1990'ların ortalarında başlayan ve 2007'de Bulgaristan'ın AB'ye üyeliği ile birlikte AB dış sınırının yeni sınır politikaları AB sınırlarından geçmesi istenmeyen tıpkı Brown'un (2011, s.27) belirttiği gibi iki ulusu da aşan düzensiz göçmenlere yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Aslında, uzun zamandır dünyanın dört bir tarafında ülkeler ya içeridekileri dışarı çıkartmamak ya da dışarıdan ülke içerisine girmesi istenmeyen göçmenler için dikenli teller, fiziksel duvarlar inşa etmekte ya da onlara yasal giriş hakkı olan vizeleri vermeyerek kâğıttan duvarlar örmektedirler. Tıpkı Bulgaristan'ın Soğuk Savaş zamanından beri sürdürdüğü Türkiye sınırını dikenli teller ile istenmeyen göçmenlere karşı korumaya çalışması gibi ya da Türkiye'nin Suriye'den daha fazla göçmen gelmesini istemediği için Suriye sınırına duvar inşa etmesi gibi. Ortaçağ'da şehir devletlerini korumak amacı ile şehirlerin çevresine surlar nasıl inşa edildiyse bugün ulus-devletler de sınırlarına duvarlar, teller örmeye devam etmektedirler. Aslında sınırların tarih boyunca içeriği/dışarıdan, makbul olanlar ile istenmeyenleri ayırma işlevi farklı sınır pratikleri ile devam ederek kendini yaşıtmaktadır.

Ancak günden güne artan iklim değişikliği, ekonomik sorunlar, salgınlar, insan hakları ihlalleri gibi sebepler ile insanlar, kendilerini daha güvende hissettikleri yerlerde yaşamlarını sürdürebilme umutlarıyla bilmedikleri

şehirlere, ülkelere göç etmeye çalışmaktadırlar. Buna karşılık, hareketliliğin engellenmesine yönelik duvarlar ve tel örgüler Vallet'in dediği gibi güvenlik meselelerine çözüm olarak uluslararası ilişkilerin bir normu haline gelmektedir (Vallet, 2018). Halbuki, Kaya'nın (2020) vurguladığı gibi "tüm canlılar için göçün bir norm olduğu" bakış açısıyla hareket edilmeli; duvar ve dikenli tel inşaları ile göçmenleri ötekileştirmeden daha kapsayıcı, bütüncül politikalar geliştirmek içinde bulunduğumuz yüzyılın öncelikli konuları olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ö.(2015, Eylül 29). Göç Dalgası!. *Cumhuriyet*, 18 Haziran 2020 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/ozgen-acar/goc-dalgasi-377719>. adresinden erişildi.
- AlJazeera Turk. (2012, Aralık 17). *Yunanistan sınırını tellerle ördü*. 20 Haziran 2021 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yunanistan-sinirini-tellerle-ordu> adresinden erişildi.
- Baeva, I. (2010). Bulgarian-Turkish Relations in the Context of Bulgaria's Balkan Policy in the 1960s-70s. İçinde *Turkish-Bulgarian Relations Past and Present*, der. Mustafa Türkeş, ss.71-78. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Bıçaklı, Hüseyin A. (2016). *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bigo, D.(2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives* 27 ss.63-92.
- Bilgin, A. Aslı (2017). Göçmenlere Yönelik Deniz Operasyonlarında Frontex'in Müdahale Yetkisinin Uluslararası Hukuk Kapsamında Değerlendirilmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, No. 2 ss.55-82.
- Boyar, E. (2010). Turkish-Bulgarian Relations in the Early Turkish Republic: The View From Ankara. İçinde *Turkish-Bulgarian Relations Past and Present*, der. Mustafa Türkeş, ss. 57-69. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Brown, W. (2011). *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik*. çev. Emine Ayhan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Sınır Polisi Genel Müdürlüğü (2020, Aralık 22). *Sınır Polisi Genel Müdürlüğü meslek bayramını kutladı*. 22 Haziran 2021 tarihinde <https://www.mvr.bg/gdgp> adresinden erişilmiştir.
- Cumhuriyet. "Vizesiz Gönderilmek İstenen Göçmenler." 4 Ekim, 1950.
- Dünya Gazetesi (2011, Ocak 10). *Türk-Bulgar sınırına tel örgü çekilecek*. 18 Haziran 2021 tarihinde <https://www.dunya.com/gundem/turk-bulgar-sinirina-tel-orgu-cekilecek-haberi-136050> adresinden erişilmiştir.
- Euronews (2018, Temmuz 26). *Bulgaristan domuz gribinden korunmak için Romanya sınırına dikenli tel çekiyor*. 15 Eylül 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2018/07/26/bulgaristan-romanya-sinirina-dikenli-tel-cekiliyor> adresinden erişilmiştir.

- European Union Agency for Fundamental Rights (2020). Migration: Fundamental Rights Issues At Land Borders. *Luxembourg: Publications Office of the European Union*, 15 Eylül 2021 tarihinde https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-land-borders-report_en.pdf adresinden erişilmiştir.
- Frontex (2021, Ocak 8). *Irregular migration into EU last year lowest since 2013 due to COVID-19*. 10 Eylül 2021 tarihinde <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/news-release/irregular-migration-into-eu-last-year-lowest-since-2013-due-to-covid-19-j34zp2> adresinde erişildi.
- Haber Türk (2013, Kasım 28). *Komşudan tel örgü açıklaması*. 21 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.haberturk.com/dunya/haber/898516-komsudan-tel-orgu-aciklamasi> adresinden erişildi.
- Hürriyet (2015, Ocak 15). *Türkiye sınırına tel örgü için yasa değişikliği*. 20 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/turkiye-sinirina-tel-orgu-icin-yasa-degisikligi-27972191> adresinden erişildi.
- Kamil, İ. (2016). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 5, No.2, ss.31-65.
- Kassabova, K. (2020). *Sınır - Avrupa'nın Kıyısına Yolculuk*. çev. Seda Çingay Mellor. İstanbul: SaltOkur Yayınları.
- Kaya, A. (2020, Aralık 15). *5 Soruda Göç ve Mültecilik*. YouTube Video, 0:55, <https://www.youtube.com/watch?v=k7mBZenbX-k&t=279s>
- Kırbaki, Y. (2012, Temmuz 31). Yunanistan Meriç'e sınır muhafızı yığıyor. *Hürriyet*, 19 Haziran 2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yunanistan-merice-sinir-muhafizi-yigiyor-21104886> adresinden erişildi.
- Kokkinidis, T. (2020, Mart 10). Bulgaria Floods Evros River to Prevent Migrants Storming Greek Borders. *GreekReporter*, 15 Haziran 2021 tarihinde <https://greece.greekreporter.com/2020/03/10/bulgaria-floods-evros-river-to-prevent-migrants-storming-greek-borders/> adresinden erişildi.
- OdaTV. (2018, Kasım 9). *10 ayda 60 bini buldu*. 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://odatv4.com/10-ayda-60-bini-buldu-09111803.html> adresinden erişildi.
- Özbilgen, F. (1985, Haziran 19). *Bulgaristan'ı bırak, Yunanistan'dan geç*. *Cumhuriyet*, 19 Haziran, 1985.
- Özgür Baklacioğlu, N. (20149. Introduction. *İçinde Migration, Asylum, and Refugees in Turkey: Studies in Control of Population at the Southeastern Borders of the EU*, der. Nurcan Özgür Baklacioğlu ve Yeşim Özer, ss.1-15. Lewiston ve Queenston: The Edwin Mellen Press.
- Sert, D. (2012). The Gateway of Thrace: The Case of Turkey and the EU. *İçinde Borders Under Stress The Cases of Turkey-EU and Mexico-USA Borders*, der. Ahmet İçduygu ve Deniz Sert, ss.103-143. İstanbul: ISIS Press.
- The Guardian. (2016, Nisan 13). *Number of migrants spotted crossing Turkey-Bulgaria border falls 20%..* 10 Haziran 2020 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/13/migrants-attempting-turkey-bulgaria-crossing-falls-eu-deal> adresinden erişildi.

- Uluslararası Af Örgütü (2015 Kasım). *Korku ve Tel Örgüler Avrupa'nın Mültecileri Dışarıda Tutma Yaklaşımı*, Londra: Birleşik Krallık 52-4. 17 Haziran 2020 tarihinde https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0325442015TURKIS_H.PDF. adresinden erişildi.
- Wallet, E. (2018). *Rethinking World Borders*. University of Quebec in Montreal, Canada. 15 Haziran 2020 tarihinde https://www.ulaval.ca/fileadmin/notre_universite/G7-2018/Vallet-Elisabeth.pdf adresinden erişildi.
- Walters, W. (2006). *Rethinking Borders Beyond the State*. *Comparative European Politics* 4 ss.141-159.

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ